

RODÓ-DE-ZÁRATE, Maria; JORBA GRAU, Marta; FORADADA VILLAR, Mireia i BATLLE MANONELLES, Ares (eds.) (2017)
Terra de ningú: Perspectives feministes sobre la independència
 Barcelona: Pol·len Edicions, 437 p.
 ISBN 978-84-16828-22-7

Els feminismes i el procés català han esdevingut terrenys ben fèrtils en el món editorial català i espanyol. Les dues onades rarament es creuen, però *Terra de ningú: Perspectives feministes sobre la independència* n'és una valuosíssima excepció. L'antologia d'articles és una reflexió per a tots els públics, rigorosa i matisada, sobre el rol dels feminismes en la configuració del procés d'emancipació nacional català. A nivell acadèmic, esdevé un exhaustiu testimoni de l'aplicació a un context local de les teories feministes i queer més a l'alça. En clau geogràfica, destil·la una aproximació al conflicte territorial en clau feminista i LGTBI.

El pròleg de Nira Yuval-Davis resumeix els tres eixos metodològics de l'obra. El primer és la interseccionalitat situada, que permet aprofundir en les relacions polítiques establertes entre territoris configurats mitjançant geografies imaginades o dins d'un territori mateix. Les pàgines del llibre exploren les conseqüències del domini colonial d'Espanya sobre Catalunya; de la centralitat epistemològica del Principat als Països Catalans; de l'existència de desigualtats de classe, ètnia, orientació sexual i identitat de gènere en la societat catalana, i de la relació de Catalunya amb altres nacions sense estat.

El segon és la política transversal, palpada en la varietat de veus de l'antologia, que n'inclou de contràries o d'indiferents a la independència del Principat. Finalment, la política de pertinença és present en la primera persona que impregna molts escrits.

El pròleg és succeït per quatre seccions. La primera, «Reconstruint genealogies pròpies i compartides amb Euskal Herria i Kurdistan», mostra un inde-

pendentisme català feminista vinculat a la idea de classe obrera i en aliança amb feminismes de nacions subalternes com ara Euskadi —situació explorada per Nerea Eizagirre— i el Kurdistan —anàlitzada per Meral Çiçek.

Els altres articles recuperen la memòria del catalanisme feminista obrer mitjançant la reedició de textos com ara «Dona i nació: Feminisme i nacionalisme», ponència a les II Jornades Catalanes de la Dona, o «Aquí no els diem pas fastigosos», de Montserrat Roig. Interessant és també la relectura en clau feminista interseccional de l'obra de Maria-Mercè Marçal per part de Maria Rodó de Zárate; les reflexions de militància de Mercè i Montserrat Otero Vidal, o el balanç d'Aida Cortès sobre l'activitat del grup l'Esguard.

El segon bloc, «Nació: Obrint esclertes des dels feminismes», aprofundeix en la manera com la concepció de la nació ha apuntalat les jerarquies fruit del binarisme de gènere. Helena Miguélez-Carballo estudia com la masculinitat catalana es va configurar en reacció amb l'imaginari viril impulsat a Espanya després de la pèrdua de l'imperi, mentre que la relació colonial entre Estat i Principat és analitzada per Sara Cuentas.

Tant l'article d'Özgur Güneş Öztürk i Mariona Lladonos com el de Nora Miralles reflexionen sobre les tensions generades en pensar la identitat nacional des del feminisme i, sobretot, què suposa per a les dones cisheterosexuals i les persones LGTBI participar en projectes nacionals basats en la regulació i la disciplina dels seus cossos. En aquesta línia, Teresa Forcades planteja una forma de nacionalisme com a sentiment comuni-

tari fonamentat en la pertinença, a favor d'una comprensió de la persona que concebi la llibertat humana de manera solidària. L'articulació territorial de la filosofia de Forcades es pot relacionar amb el municipalisme confederal traçat a l'article de Núria Comerma, on proposa una república catalana vertebrada en «comunitats polítiques lliures que fraternalment s'associen i cooperen les unes amb les altres» (p. 124). L'entrevista de Marta Jorba a Fina Birulés, una visió reposada, curulla de referències filosòfiques, del nacionalisme i el feminisme, és la cirereta del bloc.

La tercera part, «Cossos, identitats i cultures en la intersecció», segueix la tradició dels estudis queer que aprofita la problematització de la identitat de gènere per qüestionar la resta de categories normatives que configuren l'ideal de ciutadà: nacionals, de classe, lingüístiques o racials (Bhanji, 2012; Puar, 2006). A «La Catalunya trans», Paul B. Preciado contraposa aquesta metodologia amb una visió més clàssica dels processos d'emancipació nacional, basada en la perpetuació de les jerarquies de poder en el nou estat. Els textos d'aquesta secció són una mostra de la tensió entre els dos models.

Bel Olid posa en pràctica la seva idea d'identitat com a procés i acumulació d'interseccions emprant com a exemple els orígens forans de símbols de la catalanitat, com el pa amb tomàquet o la barretina. L'apropiació de la tradició en clau feminista i queer també és present al text humorístic de Natza Farré o al de Rosa Ferrer i Emylse Mas, que reivindiquen el potencial subversiu del ball del bot a Mallorca.

Mitjançant la crítica sobre el fet que la Llei d'estrangeria denega el dret a vot a moltes catalanes racialitzades l'1 d'octubre, Fàtima Aatar reivindica una ruptura de la República catalana amb el règim de 1492. En la línia d'explorar les divisions ètniques i de classe mantingudes pel nacionalisme català, Núria Sadurní analitza les polítiques homonacionalistes

a Catalunya, una tensió entre activisme i institucions tractada també a l'entrevista de Maria Rodó de Zárata a Miquel Missé. La inclusió d'una acta d'una trobada sobre andalusofòbia organitzada pel col·lectiu Gatamaula dona testimoni de la presència d'estereotips de gènere, de classe i d'alfabetització vinculats a les catalanes d'ascendència andalusa. En una esmena a la totalitat, Laura Macaya-Andrés rebutja l'estratègia identitària com a necessària per a l'emanació individual.

Els textos, respectivament, de Bàrbara Ramajo, Marta Estella i Marc Garriga aprofundeixen en les dificultats de la llengua catalana per fer-se un lloc als ambients LGTBI. Els problemes no sorgeixen únicament per culpa de la globalització, sinó també per un efecte col·lateral de la violència epistèmica espanyolista. La institucionalització exercida pels poders públics per evitar la minorització del català ha difós la idea que la catalana és una llengua associada al poder, alhora que la rígida normalització dificulta el naixement d'argots LGTBI. En un afany reparador, l'antologia conté una llista d'expressions del que seria un argot bord (queer) en català, així com un article de Júlia Serrasolsas on repassa la seva trajectòria fent música amb contingut feminista i anticapitalista en català.

El quart bloc, «Política, poder i economia: Esmenes feministes a la totalitat», agrupa reflexions al voltant de les polítiques públiques d'una futura república catalana.

L'article d'Encarna Bodelón, «Feminisme i processos constituents», recull els eixos principals d'aquesta qüestió, que aniran desgranant les diverses autores. L'un és la política feminista i la representació paritària, estudiada amb detall a la peça de Tània Verge. El dret a una vida lliure de violències masculistes es tracta al capítol de Carla Vall, que proposa un pacte social que transcendeixi el marc jurídic; al de Patsili Toledo i Ares Batlle, que fan un cop d'ull a la seguretat amb

perspectiva feminista, i al de Montserrat Cervera, que dissectiona el vincle entre feminisme i antimilitarisme.

La centralitat del treball de cures és estudiada als textos de Marina Sánchez, Marina Sagastizabal i Betlem C. Bel, on les cures i la bona gestió del temps apareixen com a pilar de la política econòmica i com a pràctica individual quotidiana.

L'escrit de Jule Goikoetxea reivindica l'Estat com a agent de transformació social, i el d'Anna Gabriel situa una futura república catalana com a contrapoder als blocs hegemònics a nivell internacional. Maria Rovira i Laia Estrada aprofundeixen en les condicions que ha de tenir un municipalisme feminista, mentre que Ainhoa Etxaide reivindica la trajectòria política del sindicalisme feminista. Estela Rodríguez ofereix una lectura molt interessant de la militància feminista i nacionalista de la Catalunya Nord; i Maria Josep Martínez i Imma Milan fan el mateix en el cas del País Valencià.

També hi ha espai per a la reflexió anticolonial. La trobarem als textos de Daniela Ortiz, crítica amb la Llei d'acollida catalana i el Pacte Nacional per a la Immigració; Amaia Pérez-Orozco, entrevistada per Mireia Foradada, que parla sobre la degradació mediambiental, l'espoli del Sud global i la divisió sexual del treball que fonamenten l'estat del benestar europeu, i Sabrina Sánchez, que pensa el procés independentista de la seva condició de treballadora sexual trans llatinoamericana estant.

El llibre es clou amb un cinquè apartat que recull diversos manifestos de col·lectius de dones en protesta per la repressió exercida per l'Estat espanyol abans i després de la celebració del referèndum de l'1 d'octubre de 2017.

Així doncs, *Terra de ningú* és una completa antologia de veus procedents de l'acadèmia, l'activisme i la militància política i sindical que ofereix una visió del feminisme plenament interseccional, malgrat que s'hi troben a faltar més relats

en clau de diversitat funcional. La complementarietat entre els textos més acadèmics i els que neixen de l'acció militant, com també la dissolució que es produeix en els dos àmbits a molts d'ells, fa que el llibre esdevingui un gran exemple sobre com la teoria feminista és una pràctica emancipadora per a aquelles dones que la viuen, en la línia de la feina de bell hooks (1994) o Sara Ahmed (2018). Tanmateix, la varietat dels textos, si bé aporta diversitat estilística, provoca que n'hi hagi alguns amb menys qualitat que uns altres.

L'antologia, a més, s'inscriu en les converses actuals sobre la necessitat d'articular unions entre activismes d'arreu del món que evitin reproduir les jerarquies de poder que han sostingut les societats neoliberals, cisheteronormatives i neocolonialistes que ara pretenen ser refixades mitjançant el ressorgiment de l'extrema dreta.

Referències bibliogràfiques

- AHMED, Sara (2018). *Vivir una vida feminista*. Barcelona: Edicions Bellaterra.
- BHANJI, Nael (2012). «TRANS/SCRIPTIONS: Homing Desires, (Trans) sexual Citizenship and Racialized Bodies». A: COTTEN, Trystan (ed.). *Transgender Migrations: The Bodies, Borders, and Politics of Transition*. Nova York: Routledge, 157-175.
- HOOKS, bell (1994). *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom*. Nova York: Routledge.
- PUAR, Jasbir (2006). «Mapping US Homonormativities». *Gender, Place & Culture*, 13 (1), 67-88.

Marta Roqueta-Fernández
 Grup de Teoria Crítica Bilbao-Barcelona
 642790@alumni.soas.ac.uk
<https://doi.org/10.5565/rev/dag.610>

